

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ПАШЖУК ВАЛЕНТИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 37.014.3(44)

РЕФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У ФРАНЦІЇ

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата педагогічних наук

ЖИТОМИР – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Житомирському державному університеті імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук,

старший науковий співробітник

Лавриченко Наталія Миколаївна,

Інститут педагогіки НАПН України,

перший заступник директора з наукової роботи, м. Київ.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор

Максименко Анатолій Петрович,

Київський національний лінгвістичний університет, завідувач

кафедри романських мов;

кандидат педагогічних наук

Пермякова Ольга Григорівна,

Тернопільський національний педагогічний університет імені

Володимира Гнатюка,

викладач кафедри французької та другої іноземної мови.

Захист відбудеться 18 травня 2011 року об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 14.053.01 в Житомирському державному університеті імені Івана Франка за адресою: 10008, м. Житомир, вул. В. Бердичівська, 40, другий поверх, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Житомирського державного університету імені Івана Франка за адресою: 10008, м. Житомир, вул. В. Бердичівська, 40.

Автореферат розісланий 16 квітня 2011 р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

С.Л. Яценко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. На початку третього тисячоліття однією з провідних тенденцій суспільного поступу стала інтернаціоналізація освітнього простору, політичне і культурне зближення країн світової спільноти. Освіта за своїм сутнісним змістом і державною вагомістю є тією складовою суспільного життя, яка перебуває в діалектичному зв'язку з політичним, соціальним, економічним та культурним розвитком суспільства. Наразі у контексті сучасних євроінтеграційних процесів вона, з одного боку, зазнає потужних гомогенізуючих впливів, а з іншого – виступає інформаційним, комунікативним чинником активізації культурного діалогу між європейськими націями і народами, відіграє головну роль у забезпеченні інтелектуального потенціалу суспільства, його конкурентноздатності. У той же час у багатьох країнах світу періодично спостерігається невідповідність освітніх систем об'єктивним вимогам сучасної епохи, що зумовлює інтенсифікацію їх реформування. Цей процес в останні десятиліття набуває глобального характеру.

Особливо актуальною постає проблема реформування змісту освіти, зокрема шкільної, з метою приведення його у відповідність до досягнень науково-технічного і суспільного розвитку. При розробленні навчальних планів, програм, підручників, в яких конкретизується зміст освіти, перед науковцями і методистами постають складні завдання, що потребують зважених і обґрунтованих рішень.

Вартими уваги є також суперечності, якими позначений процес сучасного реформування змісту вітчизняних шкільних програм, зокрема між: національним спрямуванням та євроінтеграційним вектором розбудови національної школи; прагненням держави забезпечувати рівні права і можливості на якісну освіту для всіх без винятку учнів і недостатністю дієвих соціально-педагогічних механізмів реалізації цієї мети; монополією держави на визначення змісту загальноосвітньої підготовки учнів та їхніми особистісними потребами й інтересами як суб'єктів пізнавальної діяльності; задекларованим компетентнісним підходом у формуванні змісту шкільної освіти й нерозробленістю теоретичних і методичних засад його практичної реалізації.

Для розв'язання проблемних ситуацій у вітчизняному шкільництві доцільно проаналізувати освітні реформи у Франції, в якій трансформації, зокрема змісту шкільної освіти, набули практично перманентного характеру.

Проблеми формування змісту освіти розглядалися такими французькими дослідниками, як П. Бурдьє, А. Л'єрі, Л. Легран, Д. Гальбо, Е. Морен, Ж. Мажо, С. Френе, С. Форестьє. Вивчаючи питання історичного розвитку і сучасного стану

французької освіти, ми також зверталися до наукових праць А. Мішеля (A. Michel), Л. Кро (L. Cros), М. Міндера (M. Minder), Ф. Дюбе (F. Dubet), М. Дюрю-Белла (M. Duru-Bellat), Ф. Ропе (F. Ropé), Ж.-М. Доменаша (J.-M. Domenach), І. Бертрана, (Y. Bertrand), А. Шервеля (A. Chervel), Ф. Жонаера (P. Jonnaert), А. де Ля Гарандері (A. De La Garanderie), Ж. Міларе (G. Milaret), К. Фотіна (C. Fotinas).

Окремі аспекти системи освіти Франції були висвітлені у працях таких українських науковців, як О. Бочарова, О. Голотюк, І. Жуковський, М. Зверева, Л. Зязюн, Л. Камінська, Н. Лавриченко, В. Ласихіна, А. Максименко, О. Матвієнко, О. Овчарук, О. Пермякова, Л. Пуховська, О. Романенко, А. Сбруєва, О. Сухомлинська, А. Тименко, Т. Харченко, А. Шаповалова.

У контексті нашого дослідження особливо інформативними і цінними з теоретичної точки зору виявилися дисертаційні дослідження О. Пермякової «Моніторинг якості навчання у загальноосвітніх закладах Франції другої половини ХХ століття», в якій зроблений історико-педагогічний аналіз моніторингу якості навчання у загальноосвітніх закладах Франції та проаналізовано особливості національного зовнішнього оцінювання в цій країні; О. Першукової «Розвиток соціокультурного компонента змісту навчання іноземної мови в європейській шкільній освіті», де розкрито суть сучасної стратегії країн європейського континенту в галузі навчання іноземних мов; Л. Камінської «Соціальна зумовленість і механізми впровадження освітніх реформ» (спеціальні та галузеві соціології); Н. Лавриченко «Педагогічні основи соціалізації учнівської молоді в країнах Західної Європи».

Проте варто зазначити, що проблеми сучасного французького шкільництва не можна вважати всебічно вивченими, з огляду на недостатню увагу до питань формування змісту загальної середньої освіти у Франції, особливо в контексті змін, які відбуваються у французькій школі за умов формування єдиного європейського освітнього простору. Цим зумовлений вибір теми дисертаційного дослідження: **«Реформування змісту загальної середньої освіти у Франції»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до тематичного плану наукових досліджень Житомирського державного університету імені Івана Франка «Становлення та розвиток освіти та виховання в різні історичні періоди» (Державний реєстраційний номер 0110U002112). Тему затверджено на засіданні вченої ради Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 9 від 27.05.2005 р.) та зареєстровано радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології АПН України (протокол № 9 від 28.11.2006 р.).

Мета дослідження полягає у з'ясуванні концептуальних та методологічних підходів до сучасного реформування шкільної освіти та змісту шкільних програм у Франції, а також у визначенні наукової і практичної цінності відповідного французького досвіду для розв'язання проблем модернізації змісту шкільної освіти в Україні.

Виходячи з мети дослідження, визначено наступні **завдання**:

1. Охарактеризувати передумови та чинники модернізації змісту загальної середньої освіти у Франції на початку ХХІ століття.
2. Проаналізувати концептуальні ідеї сучасного реформування змісту загальної середньої освіти у Франції та законодавчі підстави їх практичної реалізації.
3. З'ясувати особливості осучаснення змісту програм для основної школи у Франції (початкова школа, колеж).
4. Обґрунтувати організаційно-педагогічні засади оновлення змісту програм для загальноосвітніх ліцеїв Франції.
5. Здійснити порівняльний аналіз реформ у галузі змісту загальної середньої освіти у Франції та в Україні; надати рекомендації щодо вдосконалення змісту вітчизняних шкільних програм з урахуванням французького досвіду.

Об'єкт дослідження – загальна середня освіта у Франції на початку ХХІ століття.

Предмет дослідження – теоретичні і практичні засади реформування змісту загальної середньої освіти у Франції на початку ХХІ століття.

Методологічною основою дослідження є: положення про взаємозалежність явищ об'єктивної дійсності; єдність педагогічної теорії і практики; культурно-історична теорія розвитку особистості; філософські й психологічні положення щодо співвідношення національних і загальнолюдських цінностей; основні принципи гуманізації освіти; теорія глобалізації світових процесів; визнання всезагальної значущості педагогічного досвіду кожного народу; теорії освітніх реформ; дидактичні принципи формування змісту освіти; педагогічні положення про загальну теорію та методику викладання шкільних навчальних предметів.

Теоретичну основу дослідження становлять філософські концепції функціонування та розвитку освітніх систем (Г. Васянович, Б. Гершунський, І. Зязюн, С. Клепко, В. Кремень та ін.); концептуальні положення порівняльної педагогіки (Б. Вульфсон, О. Джуринський, В. Жуковський, Н. Лавриченко, О. Локшина, Л. Пуховська, О. Сухомлинська та ін.); методологічні та концептуальні засади реформування змісту освіти (А. Василюк, О. Корсакова, С. Трубачова, О. Матвієнко, Р. Бурдье, А. Льєрі, Л. Легран, Д. Гальбо, Е. Морен, Ж. Мажо, С. Форестье, Н. Браксмаєр,

Л. Брюнер, А. Феофан, М. Міндер, С. Пакетт та ін.), теорії реформ (Л. Камінська, А. Сбруєва).

Джерельна база дослідження:

– наукові праці (монографії, дисертації) французьких, українських і російських дослідників; матеріали наукових конференцій, присвячених проблемам розвитку та реформування змісту шкільної освіти;

– публікації у педагогічних французьких часописах («Éducation et pédagogies», «Revue française de pédagogie», «Éducation et Formation», «Revue française de sociologie», «Éducation Nationale», «Cahiers pédagogiques», «Psychologie et Education», «Le Monde de l'éducation», «Cahiers français», «Le Monde», «Traité des sciences pédagogique», «L'éducation», «L'école et la nation», «Le monde de l'éducation», «Nouvel observateur», «Café Pédagogique»);

– законодавчі акти в галузі реформування шкільної освіти Франції, документи Міністерства освіти, нові шкільні програми (2005-2010 рр.);

– Закони України й офіційні підзаконні акти в галузі освіти;

– аналітичні матеріали науково-педагогічних центрів та університетських дослідних лабораторій – «Université Lumière – Lyon 2», «Documentation française», «Université Libre de Bruxelles», «Université de Montréal», «Université du Québec», «Université Laval», «CRDP de l'academie de Versailles» та ін.;

– статті вітчизняних, російських та зарубіжних учених, опубліковані у філософських, психологічних, педагогічних часописах («Шлях освіти», «Практична психологія та соціальна робота», «Рідна школа», «Директор школи», «Стандарты и мониторинг в образовании», «Вопросы образования», «Педагогіка», «Народное образование», «Перспективы» та ін.);

– вітчизняні та зарубіжні статистичні та реферативні збірники, словники, довідники: «Український педагогічний словник», «Педагогический глоссарий», «Repères, références statistiques sur les enseignements», «Une encyclopédie des domaines de l'éducation», «Annuaire statistique», «Les dossiers évaluations et statistiques DEPP» та ін.;

– інформаційні ресурси мережі Інтернет (Sites de l'Éducation: [Eduscol](#), [Educnet](#), [Onisep](#), [CNED](#), [Scérén-CNDP](#), [Adress'RLR](#), [Sites académiques](#), [legifrance.gouv.fr](#), [education.gouv.fr](#)).

Відповідно до предмета, мети та завдань наукового пошуку використано такі **методи дослідження:**

теоретичні: аналіз (історіографічний, порівняльний), синтез, абстрагування, порівняння та узагальнення для з'ясування особливостей теоретичних підходів до

реформування змісту освіти; історико-логічний з метою визначення передумов і чинників реформ у галузі змісту освіти; системний, використання якого забезпечило з'ясування мети, завдань, організації та змісту французької шкільної освіти на головних її щаблях; структурний для аналізу структурної перебудови змісту освіти в процесі її реформування; *емпіричні*: добір і класифікація наукових матеріалів, верифікація інформації з опорою на різні джерела, інтерв'ювання в режимі он-лайн. Головним критерієм відбору емпіричних матеріалів визначено їх відповідність проблематиці дослідження, а також значущість для осмислення результатів реформування змісту загальної середньої освіти у Франції з огляду на запити й потреби сучасного суспільства знань.

Організація дослідження. Дослідження проводилось в три етапи. На *першому* – (2007-2008 рр.) – вивчено стан розробленості проблеми реформування змісту загальної середньої освіти у Франції на сучасному етапі, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дисертаційної роботи, складено програму дослідження та бібліографію з проблеми; визначено методологію дослідження для аналізу і характеристики реформування змісту загальної середньої освіти у Франції на початку XXI століття.

На *другому* – (2008-2009 рр.) – здійснено аналіз основних дидактичних принципів формування змісту освіти, виявлено його характерні особливості, проаналізовано нові програми для всіх рівнів загальної середньої освіти у Франції, вивчено організаційно-методичне забезпечення сучасного реформування змісту французької шкільної освіти.

На *третьому* – (2009-2010 рр.) – проведено порівняльний аналіз педагогічних підходів до реформування змісту загальної середньої освіти в Україні та Франції, визначено перспективи його розвитку у Франції, узагальнено результати дисертаційної роботи, завершено її оформлення.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягають в тому, що у ньому *вперше* в українській педагогічній науці здійснено комплексне дослідження сучасного реформування змісту шкільної освіти у Франції на всіх етапах її середньої ланки – початкова школа, коледж, ліцей; визначено соціально-економічні передумови цього процесу (європейська інтеграція; децентралізація французької системи освіти; зміна парадигми освіти на особистісно орієнтовану; соціальне замовлення суспільства, модернізаційні процеси); проаналізовано сучасні педагогічні підходи до реформування змісту французької шкільної освіти: гуманістичний, інформаційний, культурологічний, особистісно орієнтований, конструктивістський; розкрито сутність нормативно-правової бази оновлення шкільних програм (законодавчі акти, програми, методичні рекомендації Міністерства освіти) та механізми впровадження реформ у зміст середньої шкільної

освіти у Франції (фінансові, організаційні, методичні, матеріально-технічні); визначено модернізаційні тенденції формування її змісту (демократизації, гуманізації та гуманітаризації, збагачення та осучаснення інваріантного компоненту змісту освіти, фундаменталізації, впровадження нових навчальних дисциплін, інформатизації, стандартизації та орієнтації на компетентнісний підхід); здійснено порівняння модернізаційних і реформаторських процесів у галузі змісту шкільної освіти у Франції та Україні; надано рекомендації щодо перспективних напрямів модернізації змісту вітчизняних шкільних програм з урахуванням французького досвіду; *удосконалено* положення про теорію і практику запровадження компетентнісного підходу в процесі формування змісту шкільної освіти та оцінювання навчальних досягнень учнів у початковій школі, колежах та ліцеях Франції; *подальшого розвитку набули* теоретичні знання щодо соціального партнерства як механізму залучення нації до обговорення та розв'язання проблем добору змісту для закладів шкільної освіти.

Здійснено певний вклад в загальнодидактичну теорію змісту середньої освіти, розроблення концептуальних основ побудови навчального процесу, розв'язання проблем укладання і розвитку вітчизняних навчальних програм з урахуванням кращого зарубіжного досвіду, а також уведено в український науково-педагогічний обіг нові терміни і поняття, що застосовуються для означення новітніх педагогічних явищ і процесів у європейському освітньому просторі.

Практичне значення дослідження пов'язане з можливістю використання його результатів для вирішення таких завдань: розроблення курсів та лекцій з історії педагогіки, що включають компаративний аналіз освітніх систем у світі; створення навчальних посібників, розроблення спецкурсів та методичних рекомендацій з порівняльної педагогіки; підготовка сучасних програм для вітчизняної середньої школи, шкільних курсів за вибором, удосконалення структури змісту освіти в українській школі; проведення подальших порівняльно-педагогічних та історико-теоретичних досліджень розвитку системи середньої освіти Франції, написання рефератів і дипломних робіт з педагогіки. Джерельну базу дисертації і тематичний словник іншомовних термінів можуть використовувати дослідники в галузі теорії та історії педагогіки, філософії освіти, порівняльної педагогіки.

Апробація результатів дисертації здійснювалася шляхом обговорення і публікації основних результатів дослідження в наукових виданнях, презентації у доповідях і виступах на науково-практичних конференціях різного рівня, зокрема, *міжнародних*: «Іноземна мова як фактор входження в міжнародний освітній простір» (Умань, 2007), «Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка» (Суми, 2009), *всеукраїнській*

науково-пошуковій конференції «Теорія і практика розвитку ключових компетенцій учнів 12-річної школи» (Київ, 2008), звітній науковій конференції інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України (Київ, 2007), щорічних звітних наукових конференціях Житомирського державного університету імені Івана Франка (2007-2010 рр.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження висвітлено у 12 одноосібних публікаціях, серед яких 6 – у провідних фахових виданнях, затверджених ВАК України, 6 – у збірниках науково-практичних конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаної літератури та додатків. Повний обсяг тексту дисертації – 256 сторінок, з них – 203 – основного тексту. У списку використаної літератури подано 339 найменувань, з яких 203 – французькою мовою. Дисертація містить 15 таблиць і 8 додатків на 21 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми та її актуальність; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження; відображено його теоретичні засади; розкрито наукову новизну і практичне значення; охарактеризовано джерельну базу; подано відомості про апробацію результатів дослідження.

У **першому розділі** – «Соціокультурні і педагогічні умови реформування змісту загальної середньої освіти у Франції на початку ХХІ століття» – проаналізовано суспільно-політичні і освітньо-культурні чинники сучасного реформування загальної середньої освіти у Франції. До них віднесено такі, як: інтеграція в загальноєвропейський освітній простір, співпраця з європейськими організаціями та участь у спільних освітніх програмах («Сократ», «Еразмус», «Лінгва», «Леонардо да Вінчі», «Грюндвіг», «Мінерва», «Аріон», «Коменіус»); політика франкофонії (поширення та підтримка вивчення французької мови в інших країнах, співпраця з освітніми закладами цих країн); поширення загальноєвропейських тенденцій розвитку змісту шкільної освіти. Доведено, що децентралізація французької системи освіти, яка передбачає надання більших прав місцевим органам шкільного управління і безпосередньо школам, є вагомим чинником, що істотно впливає на процес реформування змісту освіти і сприяє дієвому впровадженню нововведень у навчання.

З'ясовано, що для забезпечення поставлених перед освітою ХХІ століття цілей у країні розробляються такі концептуальні підходи щодо формування змісту шкільної освіти, як гуманістичний (Ж. Фрідман, Е. Морен, Л. Морен, Л. Брюне та ін.)

інформаційний (Р. Арон, Ж. Фурастьє, Ж. Гоне, М. Піше, К. Ермелен), культурологічний (Ж. Ардуано, Р. Барб'є, Ж. Гігу, Р. Хесс, Ж. Лапассад), особистісний (К. Фотіна, Л. Леонард, Л. Фергюсон та ін.) конструктивістський (А. Перре-Клермон, А. де Ля Гарандері, М. Жіллі, Ф. Жонаер) та компетентнісний (Ф. Ропе, Ф. Жонаер, Л. Тангі). Однак компетентнісному підходу французькі фахівці надають пріоритетного значення, визначають його реалізацію необхідною передумовою вдосконалення національних освітніх стандартів. На основі аналізу сучасного реформування змісту шкільної освіти визначено, що стандартизація змісту освіти в умовах децентралізації французької освітньої системи стала дієвим засобом впливу, інструментом підвищення якості освітніх послуг.

З'ясовано, що Декрет, який визначає спільне ядро знань і компетентностей (*un socle commun de connaissances et de compétences*), спирається на рекомендації Європейського парламенту та Європейської ради «Європейська довідкова система. Ключові компетентності для навчання впродовж життя» (2005 р.), але містить і деякі відмінності, пов'язані з національною стратегією розвитку освіти та традиціями французької школи. Цей документ визначає сім базових компетентностей, володіння якими забезпечить ефективність життєдіяльності громадян: володіння рідною мовою (*La maîtrise de la langue française*); спілкування іноземними мовами (*La pratique d'une langue vivante étrangère*); математична компетентність та базові компетентності в галузі науки і техніки (*Les principaux éléments de mathématiques et la culture scientifique et technologique*); інформаційно-комунікаційна компетентність (*La maîtrise des techniques usuelles de l'information et de la communication*); гуманістична культура (*La culture humaniste*); громадянські й соціальні компетентності (*Les compétences sociales et civiques*); самостійність і ініціативність та уміння вчитись (*L'autonomie et l'initiative*).

Рівень опанування компетентностями визначається для кожного року і циклу навчання у французькій школі і розглядається як критерій засвоєння учнями навчальної програми загалом. Досягнення нормативно визначеного рівня компетентностей у Франції є неодмінною умовою отримання атестату про обов'язкову шкільну освіту. З'ясовано, що саме компетентності є тими індикаторами, що дають змогу визначити готовність випускника школи до подальшого особистого розвитку й активної участі в житті суспільства. Відтак, ключові компетентності в засвоєнні змісту шкільних знань французькі педагоги розглядають як один із головних критеріїв оцінювання успішності учнів, присвоєння дипломів та класифікації освітніх кваліфікацій.

Дослідження засвідчило, що важливим чинником прогресивного реформування шкільної освіти у Франції є розвиток громадянського суспільства й активна позиція

населення у демократичній дискусії щодо оновлення змісту шкільної освіти. Високий рівень інформаційної відкритості та громадянської самосвідомості і державне фінансове забезпечення є важливими здобутками освітньої політики Франції за останні сорок років.

На основі аналізу розвитку змісту французької шкільної освіти у XXI столітті визначено такі його головні тенденції, як демократизація, гуманізація і гуманітаризація, збагачення та осучаснення інваріантного компоненту змісту освіти, фундаменталізація змісту шкільних програм, упровадження нових навчальних дисциплін, інформатизація, стандартизація, орієнтація на компетентнісний підхід.

У **другому розділі** – «Практика реформування змісту загальної середньої освіти у Франції у першому десятилітті XXI століття» – проаналізовано особливості оновлення змісту навчання у початковій школі Франції; розкрито роль реформ у розв'язанні проблем стандартизації змісту освіти у французьких колежах; визначено організаційно-педагогічні засади модернізації змісту програм для загальноосвітніх ліцеїв у Франції; здійснено порівняльний аналіз реформування змісту загальної середньої освіти у Франції та Україні.

З'ясовано, що середня шкільна освіта у Франції має три основні складові: початкова або елементарна школа (з материнською школою включно), колеж – основна середня школа і ліцей – старша профільна середня школа. Визначено відмінності нових програм для початкової школи Франції (2008 р.) порівняно з аналогічними 2002 року: зменшене навчальне навантаження на учнів з 26 до 24 годин, встановлена нормативна річна кількість навчальних годин – 864, скасована «вилка годин» по кожному з навчальних предметів; обґрунтовано компетентнісний підхід до опанування змісту шкільних знань, розроблені вимоги щодо набуття компетентностей, запроваджено індивідуальні учнівські щоденники компетентностей; посилено вимоги до вивчення французької мови як рідної (збільшено кількість годин з 8 – до 10 в циклі I та 8 в циклі II) та математики; в нові програми з історії включено навчальні матеріали про визначні дати та видатних історичних діячів Франції; до змісту програм з географії та відкриття навколишнього світу додано рубрики і завдання, що стосуються місця і ролі Франції в європейському просторі та світі, а також проблем довготривалого розвитку. Встановлено, що до нової програми початкової школи ввійшов вступ до вивчення історії мистецтв; навчальний предмет «Громадянське виховання» замінено на «Громадянське та моральне виховання», зміст цього предмету містить знаннєві блоки, що стосуються цінностей, принципів та правил суспільних відносин, символів Французької Республіки та (вперше) Європейського Союзу; зміст навчальної програми для початкової школи узгоджено з програмами материнської школи (дошкільна підготовка).

Аналіз сучасного функціонування колежу дав змогу визначити головні *напрями* вдосконалення його діяльності: стандартизація змісту освіти, диверсифікація, розроблення нових методик оцінювання учнівських знань: оновлений атестат про базову середню освіту – NBE – (national brevet d'études), індивідуальний щоденник компетентностей (livret des competences). З'ясовано, що навчальні програми для колежів періодично (3-5 років) оновлюються з метою приведення їх у відповідність до розвитку науки та цілей навчання.

Завершальним етапом навчання у загальноосвітній школі у Франції є ліцей, де навчальний процес організовується на засадах профільності. Доведено, що реформа ліцейської освіти у Франції здійснюється з метою забезпечення можливості 80% молоді відповідного віку отримати диплом бакалавра, 50% – про вищу освіту. Прийняття в лютому 2010 року Декрету, який визначив напрями реформування ліцеїв загального і технологічного навчання, зумовило осмислення освітніх процесів у реальному часі і просторі, а також у взаємозв'язку з попередньо здійсненими реформами в початковій і основній школах.

З'ясовано *нововведення* у навчальних програмах для загальноосвітніх ліцеїв: обов'язковий предмет «економіка» в другому класі для всіх серій ліцейської освіти; спільна програма з історії-географії запроваджена в другому, першому і випускному класах серій L (філологічна) і ES (економічно-соціальна); новий навчальний предмет «Право та виклики сучасного світу» в серії L (філологічна); поглиблене вивчення економіки або соціальних наук у випускному класі серії ES (економічно-соціальна); в серії S (наукова) – предмет «Інформатика та цифрові науки»; реструктуризація змісту навчальних програм для технологічних ліцеїв (серії STI – науки і промислові технології і STL – науки і лабораторні технології) з метою їх узгодження зі змістом університетських програм відповідного профілю; можливість зміни навчальної траєкторії впродовж першого і другого років навчання і, відповідно, орієнтацію на певний тип диплому бакалавра.

Порівнюючи реорганізацію у сфері загальної середньої освіти у Франції та Україні на початку XXI століття, визначено їх спільні *стратегії*: особлива увага до цілей і функціонування освіти, посилення ролі самого учня в навчально-виховному процесі, активізація освітнього (підвищення освітнього впливу спільноти) і навчального (що створюється школою) середовища, вагоме значення інформаційних технологій, трансформація ролі вчителя. Ще однією спільною рисою відповідних реформ є розширення гарантій у сфері освіти, що, в першу чергу, пов'язано з необхідністю

підвищення її якості для всіх громадян і надання рівних шансів та можливостей у виборі індивідуальної освітньої траєкторії.

На основі здійсненого аналізу з'ясовано, що в обох країнах задекларований компетентісно орієнтований підхід до формування змісту освіти, хоча у Франції більш коректно розроблено механізми його практичної реалізації. Визначено, що модернізація змісту освіти є практично перманентним процесом у французькому шкільництві і відбувається в обох країнах переважно за такими напрямками: стандартизація змісту освіти; вдосконалення методичного супроводу навчальних програм; адаптація змісту навчальних програм до здібностей і можливостей учнів певного шкільного віку; поступальне ущільнення й ускладнення змісту програм: концентрична будова, міждисциплінарні зв'язки; компетентісний підхід до оцінювання знань.

ВИСНОВКИ

У дослідженні представлено комплексний аналіз важливої порівняльно-педагогічної проблеми – реформування змісту загальної середньої освіти у Франції. Узагальнені результати проведеного дослідження дають підстави для таких **висновків**:

1. Домінуючою стратегією сучасної французької держави у розбудові освітньої галузі визначено орієнтацію на дотримання європейських, загальнолюдських цінностей і водночас збереження національних надбань.

Окреслено та висвітлено головні *чинники* його реформування у французькій середній школі: європейська інтеграція, процес децентралізації освітньої системи, розвиток сучасних концептуальних ідей щодо формування змісту освіти, соціальне замовлення суспільства. Встановлено, що європейська інтеграція істотним чином впливає на характер і зміст сучасного реформування змісту загальної середньої освіти у Франції, яка стала більш відкритою до інтернаціональних освітніх зв'язків, а також здійснюється згідно з європейськими рекомендаціями. Означені процеси зумовлюють розвиток інформаційних технологій, удосконалення навчання іноземних мов, починаючи з початкової школи, впровадження знань про Європу та світ у зміст шкільних навчальних предметів, формування демократичних цінностей в учнів.

Виділено головні *тенденції* реформування змісту шкільної освіти у Франції: стандартизація змісту шкільної освіти та його трансформація на компетентісних засадах; створення навчальних програм і підручників з урахуванням вимог інформаційного суспільства, суспільства знань; спрямування змісту шкільної освіти на формування в учнів демократичних цінностей і полікультурного світогляду; запровадження європейського виміру в змісті шкільних навчальних програм; демократизація суспільного

життя та зростання соціально-політичної активності громадян; соціальне замовлення на забезпечення економічної конкурентноздатності країни в Європі та світі; децентралізація французької системи, перерозподіл відповідальності й повноважень між керівним центром (Міністерство освіти) і регіональними відділами освіти – академіями, департаментами, муніципалітетами; переорієнтація з академічної на особистісно орієнтовану освітню парадигму.

2. На основі аналізу концептуальних ідей сучасного реформування змісту загальної середньої освіти у Франції встановлено, що в умовах динамічного постіндустріального, постінформаційного суспільства, французькі вчені Е. Морен, І. Бертран, Ж.-Л. Мартіна, А. Шервель, Ф. Жонаер, М. Дуж'ямас, А. Перре-Клермон, Г. Башеляр, Д. Гальбо активно розробляють проблеми реформування освіти, особливо її змісту. Визначено *концептуальні підходи* до цього напрямку педагогічної діяльності (гуманістичний, інформаційний, культурологічний, особистісний, конструктивістський, компетентнісний), що дає підстави для висновку про їх симбіотичне поєднання і синергетичну дію на цілепокладання й перебіг французьких шкільних реформ загалом і трансформацій у галузі змісту шкільної освіти зокрема. У той же час проведене дослідження дає підстави стверджувати, що у Франції компетентнісний підхід набуває дедалі більшої теоретичної і практичної значущості у процесі реформування шкільної освіти, її змісту.

З'ясовано, що *законодавчими підставами* практичної реалізації сучасного реформування змісту загальної середньої освіти у Франції є: «Закон про орієнтацію і програма для майбутнього школи» (2005 рік) (обґрунтування спільного ядра знань (стандарт) у змісті шкільної освіти; проголошення компетентнісного підходу до укладання нових шкільних програм); Декрет про спільне ядро знань і компетентностей (2006 рік) (визначення семи базових (ключових) компетентностей – володіння рідною мовою; спілкування іноземними мовами; математична та базові компетентності в галузі науки і техніки; інформаційно-комунікаційна компетентність; гуманістична культура; громадянські й соціальні компетентності; уміння вчитися, що розглядаються як актуальні для життя і професійної діяльності в сучасному суспільстві); Декрет про напрями реформування ліцеїв загальної і технологічної освіти (лютий 2010 року).

3. У дослідженні з'ясовано особливості реформування змісту програм для основної школи у Франції (початкова школа, колеж).

Доведено, що в ході сучасних трансформацій у початковій школі Франції особливу увагу приділено перегляду шкільних програм і реорганізації шкільного режиму. Очікуваними його результатами є зменшення втричі кількості невстигаючих учнів та вирішення проблеми другорічництва.

Визначено, що у нових програмах для початкової школи акцентується увага на вивченні французької мови та математики, значна увага приділяється моральному і культурному вихованню дітей, зменшено навчальне навантаження на учнів (тижневе навантаження – 24 год., загальна кількість уроків на рік – 864 год.). Навчальні програми написано доступною мовою для ознайомлення з ними батьків школярів, чітко окреслено вимоги щодо набуття учнями компетентностей. Для прогресивного оцінювання учнівських навчальних досягнень у початковій школі запроваджено індивідуальні щоденники компетентностей (*livret personnel des compétences*). Це дає змогу учневі, його сім'ї та вчителям спостерігати за динамікою успішності. У разі виникнення проблем із засвоєнням знань, школа має організувати адаптований супровід невстигаючого учня: допоміжні години, навчання під наглядом, тьюторство тощо.

Підтверджено, що реформи є шляхом до розв'язання проблем стандартизації змісту освіти у французьких колежах, а мета впровадження нової програми (2008 р.) – забезпечення опанування всіма без винятку учнями змісту обов'язкових шкільних програм на нормативно визначеному рівні якості.

У дослідженні виділено *напрями* вдосконалення змісту освіти у колежах: *стандартизація*, визначення ядра знань і компетентностей; *диверсифікація* (персоніфіковані програми шкільної успішності, адаптована до особистісних потреб загальноосвітня і професійно орієнтована підготовка учнів, урізноманітнення елективних навчальних курсів, факультативів, міждисциплінарні учнівські проекти – маршрути відкриттів); удосконалення *оцінювання якості* учнівських знань (оновлений атестат про базову середню освіту, запроваджений індивідуальний учнівський щоденник компетентностей).

4. У дослідженні обґрунтовано організаційно-педагогічні засади реформування змісту програм для загальноосвітніх ліцеїв Франції. Визначено головні *шляхи реалізації* реформи: адаптація змісту навчання в ліцеї до вимог часу; сприяння вивченню іноземних мов; формування у молодого покоління спільної культури; посилення відповідальності учнів за результати навчання; удосконалення організації навчальної і професійної орієнтації; забезпечення індивідуального педагогічного супроводу кожного ліцеїста.

Проведене дослідження засвідчило, що зміст освіти в другому класі ліцею є ідентичним для технологічних і закладів загального навчання: загальний курс («*tronc commun*») – спільні предмети та предмети дослідження, що знайомлять ліцеїстів з дисциплінами спеціалізації і дають змогу виважено обрати напрям бакалаврату, та факультативні дисципліни.

З'ясовано, що у першому та випускному класах ліцею учні вивчають загальноосвітні та предмети спеціалізації, частка перших у випускному класі значно менша, учні поглиблено вивчають предмети спеціалізації для підготовки до бакалаврату. У технологічних ліцеях навчання є більш полівалентним, тобто зменшується кількість спеціалізацій, що забезпечує широкий діапазон вибору випускниками навчальних закладів, шляхів здобуття вищої освіти.

5. У результаті порівняльно-педагогічного аналізу реформ у галузі змісту шкільної освіти в Україні та Франції початку XXI століття визначено спільні для країн *тенденції*, а саме: впровадження нової, гуманістичної парадигми освіти, орієнтація на загальнолюдські цінності; особистісно орієнтований, компетентнісний підходи до формування змісту освіти; стандартизація шкільних програм і процедур оцінювання якості знань; диференціація навчальних планів за типами навчальних закладів, освітніми галузями, профілями тощо; включення до шкільних навчальних програм нових предметів і навчальних курсів соціалізаційного спрямування; розвиток змісту шкільної освіти на засадах інтеграції і міжпредметних зв'язків; адаптація навчальних програм до умов та потреб полікультурного суспільства; наповнення і збагачення суспільно-гуманітарних предметів європейською тематикою; модернізація змісту шкільної освіти відповідно до науково-технічного і суспільного поступу.

У дослідженні представлено *рекомендації* щодо перспективного вдосконалення змісту шкільної освіти в Україні з урахуванням відповідного французького досвіду:

У *початковій школі*: забезпечити наступність та наскрізні цілі дошкільної та початкової освіти; посилити зміст базових предметів: рідної мови та математики у початковій школі; запровадити уроки моралі, історії мистецтв, спорту з метою забезпечення реалізації потенціалу для морального, культурного та фізичного розвитку учнів.

У *базовій середній школі*: для успішного засвоєння учнівським загалом ядра базової середньої освіти зменшити кількість предметів інваріантної частини навчальної програми, застосовувати міждисциплінарний підхід до її структурування; доповнити зміст навчання у базовій середній школі предметами морального та естетичного циклу (історією мистецтв, основами моралі тощо); запровадити європейський вимір у змісті таких шкільних предметів, як історія, географія, громадянство, література, іноземні мови, мистецтво; запровадити компетентнісний підхід до опанування знань та практику застосування індивідуальних щоденників компетентностей для кожного учня.

У *старшій середній школі*: зменшити кількість профілюючих дисциплін до 2-3 близьких або споріднених; надати старшокласникам можливість ширшого вибору

навчальних курсів поза «ядром» навчальної програми освіти; зважаючи на розвиток профільної старшої середньої школи, починаючи з 10 класу забезпечити у змісті освіти можливість зміни учнями навчальної траєкторії (перехідні класи, додаткові курси під час канікул); запровадити факультативи чи навчальні модулі з культурознавства для ознайомлення учнів з культурними надбаннями рідного краю, України, Європи та світу; забезпечити дослідницький вимір шкільних програм у контексті організації самостійного навчання та розробити критерії оцінювання такої роботи з занесенням її підсумків до атестату про загальну середню освіту.

Проведена наукова розвідка не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. *Перспектива* її подальшого розвитку полягає в детальнішому вивченні й аналізі передового досвіду модернізації змісту освіти на всіх етапах середньої освіти, наступності впровадження компетентнісного підходу до формування навчальних програм як в школі, так і у вищих навчальних закладах Франції, моніторингу результатів реформування змісту загальної середньої освіти у цій країні.

Результати проведеного дослідження відображено в таких **публікаціях автора**:

1. Папіжук В. О. Європейська інтеграція як чинник реформування змісту шкільної освіти у Франції / В. О. Папіжук // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2007. – № 31. – С. 143–147.
2. Папіжук В. О. Модернізація змісту шкільної освіти у Франції : компетентнісний підхід / В. О. Папіжук // Рідна школа. – 2008. – № 6–7. – С. 75–78.
3. Папіжук В. О. Роль дежави і громадського суспільства у формуванні змісту шкільної освіти у Франції / В. О. Папіжук // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. : Педагогіка і психологія. Зб. статей. – Ялта : РВВ КГУ, 2009. – Вип. 21. – Ч. 4. – С. 166–176.
4. Папіжук В. О. Наріжні питання реформування змісту навчання у початковій школі Франції / В. О. Папіжук // Початкова школа. – 2010. – № 12. – С. 56–59.
5. Папіжук В. О. Реформування змісту освіти у колежах Франції за умов інформаційного суспільства / В. О. Папіжук // Інформаційні технології і засоби навчання: електронне наукове фахове видання [Електронний ресурс] / Ін-т інформ. технологій і засобів навчання АПН України, Ун-т менеджменту освіти АПН України; гол. ред. : В. Ю. Биков. – 2009. – № 4(12). – Режим доступу : <http://www.ime.edu-ua.net/em12/emg.html>
6. Папіжук В. О. Реформування змісту навчання у ліцеях загальної та технологічної освіти у Франції / В. О. Папіжук // Порівняльно-педагогічні студії. – 2010. – № 2. – С. 99–106.

7. Папіжук В. О. Французька школа в контексті європейської інтеграції / В. О. Папіжук // Матеріали звітної наукової конференції Інституту педагогіки АПН України, м. Київ. – К., 2007. – С. 67–69.

8. Папіжук В. О. Політика іншомовної освіти школярів в об'єднаній Європі та у Франції / В. О. Папіжук // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Іноземна мова як фактор входження в міжнародний освітній простір». – Умань : АЛМІ, 2007. – С. 213–215.

9. Папіжук В. О. Компетентнісний підхід у французькій школі : нові законодавчі ініціативи / В. О. Папіжук // Матеріали Всеукраїнської науково-пошукової конференції «Теорія і практика розвитку ключових компетенцій учнів 12-річної школи», 27 березня 2008 року, м. Київ. – К., 2008. – С. 231–234.

10. Папіжук В. О. Реформи як шлях до вирішення проблем стандартизації та диверсифікації змісту освіти у французьких колежах / В. О. Папіжук // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Освітні інновації : філософія, психологія, педагогіка», 17–18 березня 2009 року, м. Суми. – Суми, 2009. – С. 54–56.

11. Папіжук В. О. Проблема професійного самовизначення французьких старшокласників (II пол. XX ст.) / В. О. Папіжук // Підготовка вчителя у контексті Європейського освітнього простору : зб. наук. праць / за ред. проф. М. В. Левківського. – К.–Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. – С. 218–223.

12. Папіжук В. О. Освітні реформи у Франції / В. О. Папіжук // Педагогічна Житомирщина. – 2006. – № 3. – С. 3.

АНОТАЦІЇ

Папіжук В.О. Реформування змісту загальної середньої освіти у Франції. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, 2011.

Дисертаційна робота присвячена аналізу реформування змісту загальної середньої освіти у Франції у першому десятилітті ХХІ століття. У дослідженні визначено соціокультурні і педагогічні умови реформування змісту загальної середньої освіти, проаналізовано суспільно-політичні і освітньо-культурні чинники та тенденції модернізації змісту шкільної освіти, практика реформування змісту загальної середньої освіти у Франції. З'ясовано особливості оновлення змісту навчання у початковій школі, колежах і загальноосвітніх ліцеях Франції, представлено результати порівняльного

аналізу сучасного реформування змісту загальної середньої освіти у Франції та Україні. Осмислено й узагальнено прогресивні ідеї щодо модернізації змісту шкільної освіти, окреслено перспективи їх практичного втілення в процесі розбудови вітчизняної шкільної освіти, вдосконалення її змістового наповнення.

Ключові слова: реформування змісту освіти, модернізація, навчальні програми, початкова школа, колеж, загальноосвітній ліцей Франції.

Папижук В.А. Реформирование содержания общего среднего образования во Франции. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Житомирский государственный университет имени Ивана Франко, Житомир, 2011.

Диссертационное исследование посвящено анализу реформирования содержания общего среднего образования во Франции в первом десятилетии XXI века. В диссертации определены социокультурные и педагогические условия реформирования содержания общего среднего образования, проанализированы общественно-политические и образовательно-культурные факторы и тенденции модернизации содержания школьного образования; практика реформирования содержания общего среднего образования во Франции. Установлены особенности обновления содержания обучения в начальной школе, коллежах и общеобразовательных лицеях Франции; проведен анализ современного реформирования содержания общего среднего образования во Франции и Украине. Выявлены и обобщены прогрессивные идеи относительно реформирования содержания школьного образования, определены перспективы их практического внедрения в процессе развития отечественного школьного образования, усовершенствования его содержательного наполнения.

Ключевые слова: реформирование содержания образования, модернизация, учебные программы, начальная школа, колеж, общеобразовательный лицей Франции.

Valentyna Papizhuk. Reforming the Contents of Secondary Education in France. – Manuscript.

Scientific thesis for the Degree of the Candidate of Pedagogical Science, Specialty 13.00.01 – General Pedagogics and History of Pedagogics. – Zhytomyr State University named after Ivan Franko, Zhytomyr, 2011.

The thesis is devoted to the analysis of reforming the contents of secondary education in France in the first decade of the XXI century. In the thesis some socio-cultural and pedagogical

conditions of reforming the contents of secondary education are determined. It is found out that the main factors of modern reforming the contents of secondary education in French high schools are the European integration, the process of decentralization of educational system, the development of modern conceptual theories of contents of education and social order of the society.

It is determined that in the XXI century the following conceptual approaches to the contents of school education are developed in modern pedagogics of France: humanitarian, informational, cultural, personal, constructive and competitive.

The research defines the main tendency in the modernization of the contents of school education, such as democratization, humanization and humanitarization, enrichment and modernization of the invariation component of the educational contents; fundamentalization, introduction of new subjects, informatization, standardization and the competence approach.

The secondary education in France is divided into three major stages: primary or elementary school (including kindergartens), college – the main secondary school and lyceum – Senior High School.

In key areas of reforming of elementary education, special attention is paid to the review of school programmes and the reorganization of school day. It is found out that the learning of the French language and mathematics is emphasized in new programmes and much attention is paid to moral and cultural education of children, reducing of amount of work for students, while the competence requirements are clearly defined, and the assessment of the skills level is checked in the national scale.

It is determined that contemporary improvement of the college functioning is due to such approaches as: the standardization of educational contents, the diversification, new methods of grading, an updated certificate of secondary education – NBE – (national brevet d'etudes); individual diary of competencies (livret des competences).

Lyceum education reform in France, which began in 2010, is held to improve the organization of the students' study and to provide the support for every student, to adjust the educational contents in high schools to the time requirements, to promote the study of foreign languages, to give equal cultural education to the young generation, to increase the students' responsibility for their study. Lyceum education reform in France has the following aims: to avoid leaving lyceums by the students without qualification, to reach the result that 80% of students get a bachelor's degree and 50% of young people get the higher education diploma.

Comparing the reforms of general secondary education in France and Ukraine in the beginning of the XXI century, their common strategy is pointed out: special attention is paid to the aims and the functioning of education, increasing the role of students themselves in

educational process, activating of the educational surroundings (strengthening community educational level) and academic (created by the school itself), expanding of the influence of information technologies, changing the role of teachers, increasing the role of education for all and providing equal opportunities in choosing the direction of education.

In the research the progressive ideas on reforming of the contents of school education, the perspectives of their practical implementation in the process of national school education are formulated and generalized.

Key words: reforming the contents of education, modernization, educational programmes, elementary school, college, French lyceum.